

KATONA CSABA

Vladimír Clementis csehszlovák külügyminiszter családjának magyar nemesi származása

A második világháború utáni csehszlovák–magyar kapcsolatok egyik legmeghatározóbb, nem éppen pozitív figuraként értékelhető személye volt Vladimír (Vlado) Clementis csehszlovák külügyi államtitkár, majd később külügyminiszter, aki főszerepet játszott a két állam közötti úgynevezett lakosságcsereben. Ezt a szomorú, ám közismert történeti epizódot azonban ebben a tanulmányban nem indokolt részletezni.¹ Clementis alakját most sajátos fénytörésben szeretném megjeleníteni, azzal a céllal, hogy a konkrét témán kívül tágabb keretek között is értelmezést nyerjen e tanulmány általam lényeginek ítélt tartalma.

Ez a rövid írás szándékom szerint egyrészt új adalékkal szolgál egy – napjainkban ismét előtérbe került, újraértelmezést kívánó életutat maga mögött hagyó – történelmi személyiség megismeréséhez, másrészt kiválóan példázza, hogy mennyire esetleges és véletlenszerű lehet egy-egy forrás felbukkanása, adatainak kiaknázása, végül rávilágít arra, hogy a napi politika sodrába bonyolódott elvakult nacionalizmus ideája mennyire ingatag talajban gyökerezik.

1. Életrajzi vázlat

Nem céloim Vladimír (Vlado) Clementis élettörténetének részletes ismertetése, ám néhány fontos eseményre utalni kell. Clementis 1902. szeptember 20-án született Tiszolcon (Tisovec, Szlovákia).² A helyszín, a gyerekkori környezet meghatározó szerepet játszhatott személyiségének fejlődésében: Tiszolc a 19. század derekától a szlovák nemzeti

gondolat egyik fészke volt.³ Tiszolcon máig áll a Jozeffy utcában Clementis szülőháza, amelyben egy kiállítás is megtekinthető róla.

Vladimír Clementis családja az evangélikus felekezethez tartozott, de ő maga édesapja szülőhelyén, Szakolcán (Skalica, Szlovákia) végezte el a római katolikus gimnáziumot. Ezekben az években, különösen 1918 után felerősödött benne az a oroszofil érzület, ami családi hagyomány volt a kutatások szerint,⁴ ezen túl pedig a szocializmus eszméi iránti mind erősebb elkötelezettség. Miután Prágában jogot végzett a Károly Egyetemen, Pozsonyban kezdett praktizálni ügyvédként. Elfogadta ugyan a csehszlovák nemzetközösség ideáját, de csak afféle kiindulási alapként, aminek része volt, hogy a nyíltan kommunista és orosz-, azaz: szovjetpárti DAV című lap alapítója lett. Ez hangzottatott kulturális és irodalmi jellege ellenére határozott baloldali ideológiai irányvonalat képviselt, ami mellett Clementis továbbra is szlovák nacionalista érzelmeket táplált.

A Komunistická strana Česko-Slovenska (Csehszlovák Kommunista Párt) tagjaként többször eljutott a Szovjetunióba, ott szerzett tapasztaltai tovább erősítették ideológiai elkötelezettségét. 1935-ben parlamenti képviselővé választották, de 1939-ben – még a Jozef Tiso-féle fasiszta szlovák bábállam megalakulása előtt – nyugatra, Angliába távozott, ahol a BBC szlovák adásánál dolgozott. A magyarokkal való viszonyról könyvet is írt.⁵ Emigrációjában nyíltan bírálta a Molotov–Ribbentrop paktumot, a Lengyelország elleni szovjet katonai lépéseket, sőt a finn–szovjet háborút is, ezért 1945-ben kizárták az illegális pártból. Ám még ugyanezen év áprilisában visszatért Kassára, ahol részese lett a kormányprogram kihirdetésének, majd Jan Masaryk külügyminiszter mellett az államtitkári posztot töl-

¹ Erre nézve lásd az alábbi tematikus kötet valamennyi tanulmányát szlovák és magyar történészek tollából: Otthontalan emlékezet. Emlékkönyv a csehszlovák–magyar lakosságcsere 60. évfordulójára. (Szerk. Molnár Imre–Szarka László) Komárom, 2007. 133–140. A lakosságcserere vonatkozó törvény (1946: XV. törvénycikk a Magyarország és Csehszlovákia között lakosságcsere tárgyában Budapesten 1946. évi február hó 27. napján kelt magyar–csehszlovák egyezmény becikelyezéséről) szövege: Uo. 209–214.

² Jelen életrajzi vázlata döntően a Cseh Köztársaság Külügyminisztériuma honlapján található adatok alapján készült: http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/ministr/ministri_a_ministerstvo_v_historii/vladimir_clementis.html.

³ http://www.felvidek.ma/index.php?option=com_content&task=view&id=14928&Itemid=89 [a letöltés ideje: 2010 október].

⁴ *Hamberger Judit*: Egy konferencia tanulságai a szlovákok és a magyarok számára. *Klió*, 12. (2003) 2. sz. 126.

⁵ *Vladimír Clementis*: *Medzi nami a Maďarmi*. Londýn, 1943. E kötetet nemrég reprintben újra kiadták: (Szerk. Ladislav Deák). Bratislava, 2008. A szlovák és cseh nyelvű irodalom megértéséhez nyújtott segítségért Farkas Andreának, Budapest Főváros Levéltára levéltárosának mondok köszönetet.

tötte be. Ebbéli minőségében részt vett a második világháborút lezáró párizsi béketárgyalásokon, ahol főszerepet játszott a csehszlovák delegációban, következetesen képviselve az ottani magyarság kitelepítésének ügyét (is). Álláspontját kellő mértékben érzékelteti, hogy „hangsúlyozta: amennyiben a népcserére vonatkozó szerződéskötést nem lehet elérni, a csehszlovák kormány fenntartja magának a jogot arra, hogy a magyar kérdést más eszközökkel oldja meg”.⁶

1948. március 18-án, Masaryk rejtélyes halálát (holttestét az ablaka alatt találták meg) követően külügyminiszterré nevezték ki. Ezt a posztot 1950. március 14-ig töltötte be, utódja Viliam Široký lett. Clementist a Rudolf Slánský-féle koncepciók per „burzsoá nacionalisták” elleni alperében vád alá helyezték, majd halálra ítélték, és 1952. december 3-án Prágában felakasztották. 1963-ban Alexander Dubček rehabilitálta hivatalosan.

Clementis alakjának és tetteinek máig ellentmondásos szlovákiai megítélését jól jellemzi, amit Hamberger Judit írt egy, a személyével foglalkozó kötet⁷ ismertetése kapcsán. Eszerint róla „eleddig nem jelentek meg olyan monográfiák, amelyek e politikus életútját történelmi objektivitással mutat(hat)ták volna be. [...] Az 1950-es évek elejének propagandája szlovák burzsoá nacionalistának nevezte, majd elfeledték; az 1990-es években újra elővették, és kritikátlanul dicsérni kezdték”.⁸ (Ez nem jelenti azt, hogy ne született volna róla halálát követően több munka is.⁹) Nem véletlen, hogy a Hamberger által ismertetett tanulmánykötet egy konferencia szerkesztett előadásait foglalja magába, amelyet a szlovák külügyminisztérium (*Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky*) és annak tudományos intézménye, a *Slovenský inštitút medzinárodných štúdií* rendezett Pozsonyban 2002. május 28-án.

Kétségtelen tehát, hogy Clementis személyisége, politikai nézetei, cselekedetei máig megosztják a (cseh)szlovák közgondolkodást, magyarországi megítélése pedig – teljességgel érthető módon – egyértelműen negatív.

Ami családi viszonyait illeti: édesapja, L'udovít Clementis Szakolcán született 1861. február 25-én. Ótúrán (Stará Turá, Szlovákia) tanult tovább, közel a cseh határhoz, ahol szinte kizárólag szlovák lakosság élt. Innen került Tiszolcra, ahol aztán haláláig, 1946. február 28-ig élt. Itt tanítóként működött, életrajza pedig kiemeli, hogy az a kormányzat által erőltetett magyarosítás éveiben ő is ellenállást tanúsított. Ez a tényező alighanem szintén meghatározónak bizonyult fia, Vladimír életében, aminthogy a szlo-

vák nemzeteszméhez való ragaszkodás tükröződött L'udovít Clementis három fiúgyermeke nevének kiválasztásában is (erről bővebben lásd alább).

Gulyás Pál alapvető munkája ugyanakkor a magyar írók között sorolja fel mindkét Clementist, apát és fiát, pedig még az ő leírásából is kiderül, hogy tollforgatóként is öntudatos szlovákként tevékenykedtek. Eszerint Clementis (Klementis) Lajos evangélikus tanító volt Tiszolcon, a Národne Noviny, a Dom v Škola és a Denica című lapokban publikált, egyebek mellett Suchodolsky L'álnéven,¹⁰ míg Vladimírről azt írja a kötet, hogy 1935-től Pozsonyt képviselte a prágai csehszlovák parlamentben a kommunista párt színeiben, írásai pedig az ugyancsak kommunista DAV című lapban jelentek meg.¹¹

A fenti, a kutatás által már rég ismert adatok alapján aligha látszott tehát kétségesnek, hogy a szlovák nacionalizmus egyik legmarkánsabb képviselője, Vladimír Clementis régi családi hagyományt ápoló politikusként is következetesen vallott nézeti révén. Csakhogy a kép kicsit módosításra szorul.

2. A Clementis család

A magyarországi történelmi irodalom régebbi idők óta ismer egy ugyancsak Clementis (Clementisz, Clementicz, Klementis, Klementisz) nevű, felföldi eredetű magyar családot, amelynek különböző ágai idővel délebbre húzódtak és az ország más-más vidékein (például Esztergom, Hatvan, Kiskőrös, Gödöllő, Budapest stb.) vetették meg a lábukat. Ennek a Clementis családnak a nemessége, illetve nemességszerző ősük, Dániel armálista ugyancsak nem volt ismeretlen a szakirodalom előtt.

Kempelen Béla azt jegyezte le, hogy a család nemességét 1651. május 13-án nyerte el, nevezetesen Clementis Dániel és fiai által.¹² A négy fiú neve: Dániel, Márton, János és Mátyás (Daniel, Martin, Ioannes, Matthias, „szimiliter Clementisz”). A kihirdetésre Zólyom vármegyében került sor 1651. december 18-án. A címer leírása: kék pajzsban griff, jobbában kardot tart. Sisakdísz: a griff növekvő alakban. Takarók: vörös-ezüst, kék-arany.

Felesleges a teljes, igen szertágazó családfa részletes bemutatása, de arra szeretnék példákat hozni Kempelen segítségével, hogy az egyébként evangélikus család többsége magyarnak vallotta magát. Néhány, a Clementisekkel a 19. században házassági kapcsolatra lépő família neve: Sárkány, Esztergály, Kalmár, Pongrácz. Utóbbi – Pongrácz Miklós – annak a Clementis Erzsébetnek volt a férje, akinek naplója nyomtatásban is megjelent.¹³

⁶ *Stefan Sutaj*: A csehszlovák kormánypolitika és a lakosságcsere. In: *Ottontalan emlékezet*, i. m. 83.

⁷ Vladimír Clementis. 1902–1952. Zborník príspevkov z konferencie 28. 5. 2002 v Bratislave. (Szerk. Peter Holásek, Míra Baňacká). Bratislava 2002.

⁸ *Hamberger J.*: i. m. 126–135.

⁹ *Štefan Drug*: Vladimír Clementis. Bratislava, 1967.; *Zdenka Holotková, Viliam Plevza*: Vladimír Clementis. Bratislava, 1968.; *Zdenka Holotková*: Publicista vladimír clementis. Brno, 1986.; *Viliam Bernáth*: Spomienky na Vladimíra Clementisa, Bratislava, 2002.; *Štefan Drug*: Vladimír Clementis. Politik, ktorý citoval, recitoval a dovoľoval sa slovenských básnikov. Martin, 1993.; *Ján Čierny*: Vladimír Clementis diplomat. Bratislava, 1999.

¹⁰ *Gulyás Pál*: Magyar írók élete és munkái. IV. k. Brediceanu–Czeglédy. Bp. 1942. 490.

¹¹ Uo. 491.

¹² *Kempelen Béla*: Magyar nemes családok. III. k. Caballoni–Erbar. Bp., 1912. 26.

¹³ „Vedd szívesen csekély iratomat ...” (Irodalom családi használatra). Margócsy József 85. születésnapjára. (Szerk. Margócsy István) Nyíregyháza, 2004. (A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai II. Közlemények, 31.).

A sokféle szétszóródott család esetében érdekességként említést érdemel az az udvardi Clementis János, akinek felesége, Kossuth Cecília (Kossuth Lajos távoli rokona) volt, ily módon a Kossuth és Clementis családok között rokonság jött létre.¹⁴ Szintén a kuriozitások számát emeli, hogy a korábban említett Clementis Erzsébet elsőszülött lányát, Pongrácz Máriát, Mikszáth Kálmán kérte feleségül, miután elvált Mauks Ilonától, de a férfi házassági ajánlatát a család visszautasította.¹⁵

Siebmacher is közölte a családi címert (fekete-fehér ábrázolásban),¹⁶ és az alábbiakat írta: „Wappen: In B. auf gr. Boden ein linksgekehrter g. Greif, in d. erhobenen Rechten einen Krummsäbel mit g. Parirstange haltend. – Kleinod: Der Greif wachsend. – Decken: bg. – rs. Adels- u. Wapenbrief v. König Ferdinand III. d. d. 1651 für Daniel Clementis als Hauptwerber. (Kundgemacht: Zólyomer Ctt.)”¹⁷ Látható, hogy Kempelenhez képest nem tapasztalható sem új, sem eltérő adat, egyet kivéve: megemlíti fentiek mellett, hogy az eredeti armális a családi levéltárban (*in Familienarchive*) van.

Nagy Iván bizonyos Clementicz családot említett meg munkájában mint Pest vármegyei nemesi családot, amelynek tagjai közül János 1836-ban Pest számvevője volt, fiai közül pedig Ferenc ügyvéd Pesten, míg Gábor 1848-ban testőrségi szolgálatot követően honvédtisztként harcolt.¹⁸

Magyarország címeres könyve színesben közli a címert, megismételve a már ismert adatokat, megtoldva néhány egyéb adalékkal: „149. T. 4. Cl. Dániel és fiai 1651. V. 13. kaptak c. n. l. – Kihird.: Zólyom vm. 1651. XII. 18. – Clementis Jánosnak 1826. évben használt c. p. – Zemplén vm. – Loc. 141. No. 137. ex 1826. – Leszármazást lásd: Kempelen III. 26. l.”¹⁹

Néhány más, elszórt adat, a teljesség igénye nélkül: Clementis Móric mérnök tollából számos térképet őriz a Pest Megyei Levéltár az 1840-es évekből.²⁰ A levéltár *Végrendeletek és alapítványok levéltári gyűjteménye, 1710–1944* állagában található meg Clementis Karolina és férje, Francsek/Fransch Pál végrendelete (1857).²¹

A család egy ága Borovszky Samunál bukkan fel: „Clementis, másként Klementisz József és fiai János, Mihály és István, valamint András és Miklós Pest vármegye nemesi sorába felvételnek és kihirdetettnek 1819-ben. Czímer: kékben, zöld téren balra fordult griff kivont karddal; sisakdísz: ugyanaz; pajzstakaró: kék–arany, vörös–ezüst.”²²

Kőszeghi Sándor kötete ugyanezen adatokat hozza, kiegészítve azzal, hogy bizonyos Gábor megerősítést nyert a

megyétől.²³ Ez a Gábor azonos lehet a már szóba hozott, az 1848–1849-ben honvédtisztként harcoló Gáborral, aki 1850–1855 között Aradon, majd az Almásy–Nedeczky-féle összeesküvéssel kapcsolatosan 1865-től ismét börtönbüntetést szenvedett, később – a kiegyezés után – azonban Somogy vármegye képviselője is volt.²⁴

Margócsy István a Clementis Erzsébet-féle napló bevezetőjében a Pongrácz és Clementis családokat a 19. század közepén mint „elszegényedett (bár vagyontalanná nem vált), Hont és Nógrád megyei földbirtokos nemesi réteghez tartozott” famíliákat említi.²⁵ Ugyancsak ő utal a Clementis család szlovák kapcsolataira: „A kézirataikban fennmaradt egyetlen tót dal azt dokumentálja, hogy nyilván beszéltek szlovákul is – ha e nyelv az ő írott kultúrájuknak, úgy látszik, nem is vált szerves részévé.”²⁶

3. Vladimír Clementis származása

Miképp kapcsolódik össze Vladimír Clementis személye és a magyar nemes Clementis család? A kérdés megválaszolására, egyáltalán felvetésére a pusztán véletlen adott lehetőséget: az, hogy a kezeimbe került a Clementis család néhány irata, köztük a fent sokat emlegetett armális eredeti, 17. századi példánya, ezen felül pedig sok más, döntően 18–19. századi irat (végrendeletek, adóslevelek stb.) között számos, a családtagok által készített, rekonstruált családfa. Ezek alapján pedig egyértelműen kiderült, hogy Vladimír Clementis e család tagja volt.

Az iratanyagot, köztük a címereslevelet is, évtizedekig egy távolabbi idősebb rokonom, Clementis László budapesti jogász őrizte, aki néhány évvel halála előtt arra kért, látogassam meg őt, mert mint levéltárost bizonytalán érdekelné néhány régi, a családjával kapcsolatos irat, amit átadna nekem. Kérése azonnal felkeltette az érdeklődésemet, így örömmel tettem eleget annak. Ezáltal jutottam az említett dokumentum-együttes birtokába.

Az ebben a hagyatékban fennmaradt egyik, egyértelműen a 20. században keletkezett családfa-részlet szerint bizonyos Clementis Ágoston és Hajnóczy Judit házasságából két gyermek született, Mihály és ifjabb Ágoston. Előbbinek ugyanezen családfa szerint két fia – Károly és Lajos –, valamint négy leánya – Sarolta, Krisztina, Anna és Amália – volt. A keresztnevek, mint oly sok más esetben is, teljességgel alkalmatlanok arra, hogy ezek alapján valamiféle nemzetiségi hovatartozást, nemzeti tudatot feltételezzünk, még úgy sem, ha ismert, hogy egy családon belül, főleg vegyes lakosságú vidékeken, megesett, hogy más-más eszmerendszer vált identitásképzővé az egyes, néha egészen közeli rokonok számára.

Ugyanakkor a Lajos nevű fiú feleségének a családfán olvasható neve; Vraný Adél, már inkább szlovák eredetű sejtet, de természetesen ez sem jelenthet önmagában szli-

¹⁴ *Kempelen B.*: i. m. 26.

¹⁵ *Margócsy I.*: i. m. 12.

¹⁶ Die Wappenbuch des Adels von Ungarn. I. k. Aron–Fejérpataky. (Szerk. Géza Csergheő) Nürnberg, 1887–1888. Taf. 80.

¹⁷ Uo. 101.

¹⁸ *Nagy Iván*: Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal. C–Gy. Pest, 1858. 40.

¹⁹ Magyarország címeres könyve (*Liber armorum Hungariae*). (Bev. Andrassy Gyula) Bp., 1913. 114.

²⁰ *Lakos Ágnes*: Térképek a Pest Megyei Levéltárban. (Pest Megyei Levéltári Füzetek, 31.) Bp., 1999. 77., 97., 99.

²¹ Pest Megyei Levéltár IV. 77. No. 245.

²² Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye monográfiája. Szerk. Borovszky Samu. Bp., é. n. (Magyarország vármegyéi és városai) I. k. 449.

²³ *Kőszeghi Sándor*: Nemes Családok Pestvármegyében. Bp., 1899. 63.

²⁴ *Bona Gábor*: Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban. Bp., 2000. 276–277.

²⁵ *Margócsy I.*: i. m. 9.

²⁶ Uo. 11.

lárd pontot arra nézve, hogy melyik nemzethez tartozónak vallotta magát akár a feleség, akár a férj. Az viszont igen, hogy némi utánjárás után világossá vált, hogy a Clementis Lajos feleségeként – ez egyébként a második házassága volt a férfinak – feltüntetett nő nem más, mint Adela Maria Vraný, Václav Vraný leánya. Utóbbi – Clementis anyai nagyapja – Kolín környéki evangélikus cseh családból származott, aki a nagyrócei (Veľká Revúca, Szlovákia) evangélikus gimnáziumban tanult és a szepességi németek tanáraként maradt Szlovákiában.²⁷ Az Apponyi Albert-féle iskolaörvény²⁸ következtében leváltották a verbici (Vrbica – ma Liptószentmiklós [Liptovský Mikuláš, Szlovákia] része) evangélikus iskola tanári funkciójából és Túróc-szentmártonban (Martin, Szlovákia), a Matica slovenská által alapított Szlovák Nemzeti Múzeumban (*Slovenské národné múzeum*) helyezkedett el. A Vraný család, pánszláv és magyarellenes orientációjáról volt ismert. Maga Clementis azt jegyezte fel, hogy fiatal fiúként elharapott félmondatokból kiérezte, hogy a Vraný családban tabunak számít egy rokon említése, főleg nagyapja jelenlétében. Később tudta meg, hogy édesanyja testvére volt az, aki Budapesten dolgozott közjegyzőként és elmagyarosodott, ez által pedig „megszűnt létezni” apja, Václav Vraný számára.²⁹ Így érthetővé válik, hogy L’udovít Clementis gyermekei közül három fia miért olyan nevet kapott, amelyek értelmezési tartománya adott helyzetben csak a szlovák kultúrkör lehetett: Dusán, Olga, Miroslav, Vladimír, Erzsébet. A fiúk nevének egész egyszerűen nincs magyar megfelelője.

A fenti adalékok miatt fontosnak tűnt, hogy a szlovák szakirodalmat megtekintve többet tudjak meg Clementis Lajosról. Akit viszont innentől akár L’udovít Clementis-ként is emlegethetek, annál is inkább, mert ő maga inkább ezt a nevet használta. Mint már kiderült, ő volt Vladimír Clementis ezen írás elején is említett, 1861-ben született édesapja. A tiszolci evangélikus egyházi iskola tanára volt, amelyet – mint egyedüli helybeli szlovák iskolát – a gyermek Vladimír is látogatott.³⁰ A család hagyatékában fennmaradt kéziratos családfa 1860-at adta meg L’udovít Clementis születése évének; ezt később, ceruzával jegyezte fel egy másik kéz, láthatóan nem a családfa megrajzolója. Ugyanezen kéztől származik a dr. Vladimírként feltüntetett későbbi külügyminiszter ugyancsak tévesen megadott születési évszáma: 1898.

Feleségének neve is szerepel a családfán, szintén hibásan, ráadásul magyaros formában: Patek Lídia. A név helyesen: Lída Pátková, asszonynevén Lída Clementisová. Az ő nevének feltüntetése tette teljesen kétségtelenné, hogy a családfán megtalálható dr. Vladimír Clementis azonos a későbbi „csehszlovák Rajkkal”, aki magyarországi nemes család sarja volt.

Lída Pátková (1910–?) élete is igen regényes, de ez önmagában talán még nem indokolná, hogy itt megemlékezzek róla. Az azonban – tekintve az írás tárgyát – igen,

hogy ő nem szlovák, hanem cseh volt, Prágában született, édesapja, Jan Pátek a Hypotecal Bank ágazati igazgatójaként működött. Lída³¹ fiatalon került családjával együtt Pozsonyba, ahol reálgimnáziumba járt, később kereskedelmi, majd pedig zenei és drámai akadémiát végzett, majd idővel a Szlovák Nemzeti Színház kóristája, később szólistája lett mint operaénekesnő. A Clementis által szerkesztett DAV-ot forgatva lett későbbi férje csodálója, vagyis a Pozsonyban élő fiatal cseh nőt a közös politikai eszme hozta közel a kommunista szlovák ügyvédhez. 1932 végén állítólag egy villamosmegállóban ismerkedtek meg, amit alig néhány hónappal később – 1933 márciusában – gyors házasság követett. Évekkel férje halála után adta ki – két kötetben – válogatott levelezésüket.³²

4. Összegzés

Vladimír Clementis elhelyezése a Clementis család genealógiájában megítélésem szerint kiváló példáját kínálja annak, hogy mennyire a szerencsére (is) utalt a történész munkája. Clementis személyisége, gondolkodása, tettei ismeretében aligha fordulhatott meg bárki fejében, hogy magyar nemes család leszármazottjáról van szó, ám a véletlenszerűen előbukkant forrás ezt az igencsak meglepőnek ható tényt maradéktalanul igazolta.

Itt jegyzem meg, hogy magának a dokumentumnak a fennmaradása is szerencse kérdése volt: a rossz minőségű papír – amire a családfa ezen ágait felírta valaki, vélhetően valamely ősei nyomán kutakodó családtag – hátlapja ugyanis jóval hétköznapibb adatokat őrzött meg az utókor számára. Bár itt is akad néhány név és évszám, pár genealógiai tárgyú feljegyzés, a lapnak ezt az oldalát valaki egyszerűen bevásárló listának használta (avagy a bevásárló listára kerültek idővel a családtörténeti adatok). Így igen jó esély volt rá, hogy az ott felírtak beszerzését követően a papír az enyészet sorsára jut, és nyom nélkül pusztul el. Hogy miért nem így történt, nem fogjuk megtudni.

Természetesen nem kívánom azt állítani, hogy ha ez bekövetkezett volna, akkor sosem derül fény arra, hogy Vladimír Clementis nemesi származású volt, de valószínűsíthető, hogy őseinek ilyen irányú kutatása nem került volna előtérbe. Mindezzel pedig nem csak a véletlen szerepét kívánom érzékeltetni a családtörténeti és más kutatások esetében, hanem azt is, hogy mennyire értékes források lehetnek a családi archívumokban megbúvó dokumentumok, amelyeket az őseikről mit sem sejtő utódok vagy örökösök egyszerűen a kukába dobhatnak lomtalanításkor.

Vladimír Clementis története ékesen példázza, hogy Közép-Kelet-Európa etnikailag vegyes vidékein mennyire sajtóságos lehet valakinek a nemzeti (és egyéb) identitáskeresése, útvalasztása. Clementis keményvonalas szlovák nacionalista volt, miközben rokonai közül számosan (a legtöbben) a „barikád másik oldalán” álltak.

²⁷ http://sk.wikipedia.org/wiki/Vladim%C3%ADr_Clementis#cite_note-0

²⁸ Az ún. Lex Apponyi.

²⁹ Clementis, Vladimír: Nedokončená kronika. Bratislava, 1989. 41.

³⁰ http://sk.wikipedia.org/wiki/Vladim%C3%ADr_Clementis#cite_note-0

³¹ http://wapedia.mobi/en/Lida_Clementisova

³² Clementis, Vladimír, Clementisová, Lída: Listy z väzenia. Bratislava, 1968; Clementis Vladimír, Clementisová, Lída: Ďaleko od teba. Bratislava, 1972.

